

Alun Davies Ysw. AC
Gweinidog Cyfoeth Naturiol a Bwyd
Llywodraeth Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1NA

Rhagfyr 2014.

Annwyl Weinidog

Parthed: yr Adolygiad o Gadernid Ffermio yng Nghymru – Crynodeb

Pan gwrddon ni'n ddiweddar, addewais y byddwn yn paratoi adroddiad ysgrifenedig i chi yn rhoi crynodeb o hynt fy Adolygiad o Gadernid y diwydiant amaeth cyn i chi wneud eich penderfyniadau ynghylch y diwygiadau i'r PAC yn y Flwyddyn Newydd a chyn hefyd imi gyflwyno fy adroddiad llawn i chi (y byddwch, yn ôl a ddeallaf, yn ei gyflwyno i'r Cynulliad Cenedlaethol ar 28 Ionawr).

Fel y trafodon ni, at ddibenion fy adolygiad mae 'cadernid' yn cwmpasu 'busnesau hyfyw sy'n defnyddio adnoddau'n effeithlon, yn ateb y galw gan ddefnyddwyr ac yn ymdopi â'r amrywiaethau yn y cylch busnes neu â digwyddiadau naturiol eithriadol heb orfod dibynnu ar ymyrraeth gyhoeddus sylweddol'.

Yn Rhan 1 o'm hadolygiad rwyf wedi edrych ar y trefniadau ar gyfer delio ag argyfyngau tywydd annisgwyl (tu mewn a thu allan i'r Llywodraeth), ac wedi gwneud nifer o argymhellion. Ar gyfer Rhan 2 (cadernid mwy hirdymor), mae'r dystiolaeth a gasglais hyd yma - ynghyd â'r data diweddaraf o'r Arolwg o Fusnesau Ffermio, a ddylai ddod ataf cyn bo hir - wedi cadarnhau i mi nad oes modd ffermio da byw ar ucheldir Cymru ar hyn o bryd heb gymhorthdal (ac eithrio ambell i ardal/achos). Roedd hyn yn arbennig o wir dros y deunaw mis diwethaf ar ôl cyfnod o dywydd drwg cronig a ddilynwyd gan dywydd drwg eithriadol ym mis Mawrth 2013. Hyd yn oed yn y flwyddyn cyn hynny, pan oedd y tywydd yn well, roedd ffermwyr yn yr Ardal dan Anfantaes Fawr wedi dychwelyd elw net o £17k ond roedd hynny'n cynnwys taliadau cymhorthdal gwerth £44k. Mae prisiau defaid yn y farchnad wedi gostwng ers hynny a'r costau wedi mynd i fyny, felly rhaid inni baratol i wynebu ffigurau gwael am y flwyddyn hon.

Mae'r dadansoddiad ariannol yn pwyntio'n glir at ymyrraeth wedi'i dargedu; fel arall, mae'n bosibl y gwelwn ostyngiad sylweddol yn y lefelau stoc ar yr ucheldiroedd ac yn wir dyna fyddai ymateb rhesymegol unrhyw ffermwr mynydd yn y sefyllfa ariannol bresennol. Mae i fridiau mynydd ac ucheldir le hollbwysig yn nosbarthiad y sector defaid yng Nghymru. Os bydd y stoc ar yr ucheldir yn mynd i lawr yn sylweddol mae'n debygol y caiff hynny effaith niweidiol ar y sector da byw yn ei gyfanrwydd. Mae'n bosibl hefyd y bydd dad-stocio'n cael effaith negyddol ar yr amgylchedd; gall tan-bori fod cyn waethed â gor-bori. Hefyd, wrth

gwrs, ffermwyr yw eich prif asiantwyr o ran sicrhau manteision amgylcheddol gan mai nhw sy'n rheoli'r tir yn y rhan fwyaf o'r wlad.

Ochr yn ochr â'r enillion marchnad, mae angen ystyried effeithlonrwydd a chystadleurwydd hefyd. Fel y trafodon ni, mae blwch sylweddol rhwng y ffermwyr ucheldir sy'n perfformio orau a'r rhai sy'n gwneud yn weddol – heb sôn am y gagendor rhwng y gorau a'r gwaethaf. Ni does modd cau'r bylchau hyn gyda chymhorthdal cyhoeddus; bydd rhaid datblygu busnesau effeithiol.

Ar y cyfan rwy'n optimistaidd ynghylch dyfodol amaethyddiaeth yn yr hirdymor, yn enwedig y brandiau da yng Nghymru sy'n elwa ar ewyllys da'r defnyddwyr tuag at gynnrych o ansawdd sydd â chysylltiad amlwg a chryf â lleoliad penodol. Yn ogystal, wrth i'r boblogaeth a'r cyfoeth gynyddu yn Asia a gwledydd eraill nid oes amheuaeth y bydd cynhyrchwyr bwyd yn gallu elwa ar hynny dros amser. Ar y llaw arall, bydd rhaid i gynhyrchwyr bwyd wynebu her fyd-eang y newid yn yr hinsawdd. Wrth i'r galw gynyddu a chynhyrchiant gael ei gyfyngu bydd prisiau'n codi. Yng Nghymru, mae hinsawdd a thir delfrydol i gynhyrchu da byw a llaeth a gellid dadlau y byddai'r newid yn yr hinsawdd yn 'fanteisiol' i gynhyrchwyr bwyd yma. Mae Cymru mewn sefyllfa ragorol i fanteisio ar y cyfleoedd hyn.

Mae'r enillion ariannol o'r diwydiant llaeth, o gymharu â da byw eraill, yn dangos yn gyffredinol bod y diwydiant yn gryf ac yn gallu gyrru ymlaen ac elwa ar y cyfleoedd a gododd yn sgil cael gwared ar y cwtâu llaeth. (Serch hynny, bydd rhaid parhau i fuddsoddi yn y sector llaeth i wneud yn siŵr bod y dulliau cynhyrchu a phrosesu gyda'r gorau yn y maes i gystadlu'n rhyngwladol.) Ar y llaw arall, nid yw'r sectorau cig eidion a defaid yn llwyddo cystal. Mae angen targedu cymorth at y sectorau hyn i er mwyn i'r marchnadoedd ddechrau adlewyrchu'r gwelliant yn y rhagolygon byd-eang. Wedi dweud hynny, tybiaf mai camgymeriad fyddai cynyddu'r cymorth uniongyrchol i sector yr ucheldir heb osod unrhyw amodau; ni fyddai hynny'n gwarantu gwerth am arian nac yn ysgogi'r newid sydd ei angen i greu diwydiant cynaliadwy a chadarn.

Gobeithio bod y rhagarweiniad uchod yn rhoi'r cyd-destun ar gyfer fy mhrif argymhellion, sef y canlynol:

- Dylid trosglwyddo taliadau Colofn 1 y PAC i system daliadau sy'n seiliedig ar arwynebedd tir cyn gynted ag y bo'n rhesymol gwneud hynny; mae'r taliadau hanesyddol yn ystumio'r farchnad ac yn drysu'r broses o wneud penderfyniadau;
- Serch hynny, dylid symud i daliadau seiliedig ar arwynebedd gan ailddosbarthu cyn lleied ag y bo modd rhwng y sectorau ffermio. Camgymeriad fyddai symud arian 'i fyny'r mynydd' i helpu ffermwyr yr ucheldir yn ddiamod, a rhaid i ffermwyr yr Ardal Dan Anfantaïs a ffermwyr tir isel aros yn gystadleuol (yn y Deyrnas Unedig, yn Ewrop ac yn rhyngwladol);
- Dylid symud y gyfran uchaf a ganiateir o arian (h.y. 15%) o Golofn 1 i Golofn 2 er mwyn creu cronfa ddigonol i allu targedu'r cymorth i ffermwyr mewn ffordd gynaliadwy ac adeiladol. Rhaid i'r Cynllun Datblygu Gwledig fod wedi'i gynllunio'n dda, gyda threfniadau cadarn a thryloyw i gyflawni ac olrhain cynnydd wrth newid i dulliau ffermio sy'n ymateb yn well i'r farchnad, yn fwy hyblyg ac yn llai dibynnol ar gymhorthdal ond sydd hefyd yn amddiffyn a gwella adnoddau naturiol Cymru. Wrth ganolbwyntio ar ddatblygu'r diwydiant ac edrych hefyd ar y cadwyni cyflenwi yn ogystal â'r cynnyrch cynradd - rhaid rhoi pwyslais ar gyfnewid gwybodaeth a dysgu, a chyflwyno dulliau gweithredu newydd i hybu symudedd o fewn y sector (pobl yn symud i mewn, yn symud ymlaen ac yn symud allan).

- Dylid creu 'pecyn ucheldir' amlochrog o fewn mecanwaith newydd Colofn 2, gyda digon o adnoddau, i annog ffermwyr i wneud gwelliannau i'w ffermydd yng nghydestun arferion amgylcheddol da a rheoli adnoddau'n effeithlon. Dylai'r pecyn hwn annog y canlynol: cael rhagor o ffermwyr i weithredu mesurau amgylcheddol sy'n gweddu'n well i ffermio mynydd; rheoli glaswelltir yn well; gwell dealltwriaeth a rhagor o ddefnydd o stoc genetig sy'n perfformio'n well; gwell perfformiad ym maes iechyd a lles anifeiliaid a gwell dealltwriaeth o berfformiad y busnes ffermio. Mae ffermwyr yn deall sut mae Glastir yn gweithio felly yn fy marn i dyna ddylai'r sylfaen fod ar gyfer y genhedlaeth nesaf o gynlluniau ucheldir mwy integredig.

Rwy'n cydnabod y bydd 2014 yn flwyddyn o newid o fewn y PAC ac y bydd hynny'n cyfyngu ar yr opsiynau ar gyfer gwneud newidiadau ar unwaith, ond rwy'n argymhell y dylai cynifer â phosibl o'r mesurau uchod fod yn barod i'w cyflwyno erbyn dechrau 2015.

Mae gen i nifer o argymhellion eraill mwy manwl i'w cynnig, ynghyd â dadansoddiad esboniadol, ond - i ailadrodd - drwy ddefnyddio'r cymorth i ysgogi arferion ffermio gwella mwy cynaliadwy, y nod yw paratoi ein sector ar gyfer economi'r farchnad gyda llai o ddibyniaeth ar gymhorthdal yn y dyfodol. Yn benodol, mae'n bosibl mai hwn fydd y cyfle strategol olaf, o bosibl, i lunio sector ucheldir mwy cynaliadwy. Os methwn â chymryd y cyfle hwn, mae perygl y bydd dyfodol ffermwyr yr ucheldir yn gwbl ddibynnol ar fympwyon y farchnad. Yn y tymor hirach byddai'r farchnad yn siŵr o ysgogi newidiadau ei hunan - ond byddai hynny'n achosi llawer mwy o helynt i ffermwyr ac yn amharu llawer mwy ar y diwydiant cynhyrchu bwyd ac ar gymunedau cefn gwlad.

Edrychaf ymlaen at drafod fy adroddiad llawn gyda chi ym mis Ionawr.

Cofion gorau.

Kevin